

172.

Сти - 9

У НОВОМЕ САДУ У УТОРАК 3 АПРИЛА 1873.

ЛЮБИЋИ ХАНДУКОВСКИ ХИЛИДСКИ ПРОЧИЛ СУДНИЦИ
Година II. Број 39.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЧИЋ.

ИЗЛАЗИ ЧЕТИРИ ПУТА НА ПЕДЕЉУ И ПО ТВАКА ГДЯ СТОЈИ ЗА НОВИ САД 40, А НА ОСТРАНУ 60 НОВ. МЕСЕЧНО.— ЗА ОГЛАШЕЊЕ У ПРИЈАЈНОЈ ЗЕРУ СВОЈА НАПЛАЋУЈЕ ОД ЈЕДНЕ ВРСТЕ 3 НОВ. И 30 ЗА ЖЕНСКИ ПУТ.

СВИДЕ СТОЈЕ ОД КВИДЦЕ ХРИШТАФОВОЙ ИДИЦИ 1860. ФИНАНСИЈСКИХ КАПИТАЛНОВАХ ПОДАРЖАНИХ ВЕЛИЧИНУ.

ОБА НАША НАРОДНА ПОЗОРИШТА.

Што је било у овим садашњим временима? (Сиршетак.)

Наши што је служио сваки тај грдни дуги посао? Само на то, да нам се допусти да се смемо сами помагати. Прилоге на фонд позоришни и на издржавање позоришта давао је народ; у јулију 1861. састављена је позоришна дружина, која је отпочела представе у Н. Саду, а за тим је обишла још тридесет других места у Бачкој, Банату, Срему, Мађарској, Славонији; и у Србији Београд. То нису били готови глумци, но почетници, који су се мало по мало извежбали у позоришној вештини: али сад служе на част и код овдашњег и код загребачког позоришта. Исто се тако изнова морало ради и око реперторије.

Трагови целе ове дуге радње могу се наћи у савременој журналистици. Од 1859. па до сад премећите листове тамошњих новина, па ћете наћи на све фазе развоја, кроз које је прошло народно позориште, видећете све погушаје, и успешне и неуспешне, који су предузимани за тај народни завод. Видећете, да је све ишло с муком и напетом, али да је ипак ишло, и да је ишло напред, ма и полагано. На овом је послу мање више радила цела тамошња интелигенција, прилагао је цео народ, а конча, која је све ово свезивала, труба, која је своје на посао будила, компас, који је свима правац показивао, — била је журналистика.

Желите ли знати, како се стамо пише критика? Узмите лист „Позориште“, па читајте. Реби ћете можда, да претерују у хвали? Ја бих рекао, да није тако; јер налазим, да квадрат по где што и замере, али заме је благо, као отац сину, као брат брату. А откуда им те благости? Отуда, што знају како је тешко што стећи и запатити: јер су се сами

мучили док су то стекли; јер је у било оно, ради чега су се мучили.

Ето тако стоји г. Е. с тамошњим позориштем. Сад да видимо, како стоји наша журналистика и критика према нашем позоришту.

Овдашња журналистика није морала да чека, као она преко пуних шест година, да се само до потврде позоришних статута дође; она није морала купити по народу појединачно новчиће и форинте, да из њих саставља позоришни фонд и средства за издржавање позоришта; она није морала купити почетнике, да од њих дугим вежбањем спрове глумце и вештаке. Њој је одмах с почетка уштеђен био тај огромни посао, на коме се морало неколико других година радити тамо пре-ко. Њој је овдашње позориште дошло као поклон, као кад нам зрела јабука с дрвета падне у грило. Наша тамошња браћа сматраше за милост, ако им се од горе самоне забрани, да се сами западају; ами овде добисмо од горе готово позориште на поклон, дарежњивошћу незаборављенога кнеза Михаила, настојавањем намесништва, државном помоћу законо-давног тела. Глумце добисмо готове из Н. Сада и Загреба, али по где који наш син врати, нам се натраг из крила тубинске Талије у наше коло.

Ша, како се владала наша преса према новоускремому српској простолници народном позоришту? Је ли достојно поздравилавај радосни појава? Је ли представила, шта значи Београд, и у њему народно позориште место! Отамбол-кашије? Је ли показвала, да овој позориште није само за Београд, ни само за оних седамнаест округа, што се данашњом Србијом зову; већ да је њему воде рачуна више од пет милиона Срба,

више од дванаест милиона Југославена, више од осамдесет милиона Славена, Европа и сва образовани свет, да с њиме добијамо улазницу и легитимациону карту за концерат светске образованости? Је ли покушала кадгод, да протумачи ову изреку „noblesse oblige“ с погледом и на позориште? Је ли изрекла кадгод, да с овим чином, и ако јест много, није испао све свршено; да позоришту ваља не само вегетирати, већ и живети, и у сваком погледу напредовати, ако ће да буде свога имена и позива вредно? Је ли изрекла кадгод, да се сад не сме више настраг; да га ни у случају кризе не снемо затворити, јер то част народна не допушта, већ да га морамо по што по то одржати? Је ли у опште икад било говора о гаквој кризи, која би га снабди могла, и по средствима, којима би се иста криза могла предупредити, или уклонити? Је ли покушала кадгод, да повуче паралелу између средстава, с којима позориште располаже, и између претензија, које се на њу стављају; и ако их није нашла у хармонији, је ли се потрудила, да или спреми земљиште и приуготови духове за повећање тих средстава, или — ако то не би ишло — да претензије на мањи степен сведе? Је ли се потрудила, да свестрано разбистри појмове о позоришту; да му његово пристојно место међу просветним заводима обележи и обезбеди; да га и од шакосних, и од глупих, али и од поштених, само добро не мотивираних нападаји и скрупула заштити; да докаже, да позориште крепити, не значи одмах друге корисне заводе оптешавати; да — ако и не уме на длану показати све користи, које од позоришта имамо — уме бар побројати све штете, које ће нас постићи, ако га изгубимо? Је ли показала наша преса толико резигнације, да на тренут заборави разлике у политичним наворима, у личним симпатијама и антипацијама, па да се сва, раме уз раме, удружи на једну општу, племениту цел; да с љубављу обгри ово нејаљо чедо; да му буде помагач, саветник, потпора, његов посредник свуда, где му посредовати треба? Је ли повела кадгод озбиљну реч о међусобном одношају наших позоришта; о потреби заједничке радње и споразумљења међу њима, и о начинима како да се то постигне; о унутрашњим одношајима позоришта; о управи и њеним органима; о глумцима и њином одношају, према по-

зоришту; о праву вредних и заслужних чланова на безбрижну старост, или бар на спокојну садашњост, да не мора позоришни управитељ својим новцем штитити заслужног члана од незаслужене неприлике, а позориште од штете, као што се то лицем данас догодило? Најпосле, је ли покушала приликом ове последње новчане кризе анимирати публику, или бар наговестити, да узрок слабије посете не мора увек лежати у слабијој радњи позоришних органа, но много више у другим околностима, које су изван домаћаја тех органа?

Метнимо руку на срце, и запитајмо се још један пут: је ли чињено, што од свега тога? Је ли за ових пет година изашао у свима нашим новинама ма само један чланак, који се с овим питањима бавио?

Место таких чланака, опште вредности доносили су овдашњи листови, критике о позоришним представама. Ове су критике биле већином „испод критике“, њима се позоришту више шкодило, него користило. Позоришни извештач, дошао куби из позоришта, написао је онако дремљив на бразу руку реферат о представи за сутрашње новине. Скоро сваки од тих извештача носио је у једном цепу бонбоне за своје љубимце, а у другом канцију за оне, које није радо гледао; бутебки је пролазио каткај, поред прве снаге, а често нам је представљао и звезду дванаесте величине као даницу. И најбеспристраснији од њих давао је глумцима само „ћачке белешке.“ Водио се тачан рачун о боји рукавица, о дужини шиљона, о висини штикала, и другим важним стварима. Најбољим комадима изрицана је самртна пресуда. Из свију тих критика вирила је површност, афектирана блазираност, заједљивост, лична сујета, а често и грубо незнашење. Сваки је критичар избегавао прилику, да са управом и њеним органима у лични до-дир ступи и обавештења потражи; сваки је по свом ћефу зидао, рушио, гадио и палио. Још су се најбоље владале оне новине, које су — бутале.

Ето то је чињено. И да није у последње доба позоришту с оне исте стране засинула зрака нове наде, отгуда нам је и само позориште као по-клон дошло; да не чујмо у последње доба и за племенито заузимање наших госпођа, што нас креши у нади, да ће саузећи ово скорим прорети у све грајеве и слојеве нашег народа:

по нашој критици дочекало би позориште скромим првих дана! Да до тог дође — што не дај боже — не би ни једном критичару световао, да икад, па ни после више година, прође између награде народног позоришта и — споменика на шег незаборављеног великог покојника, да му из позоришта не заори на сусрет пакосни подсмеј туђинске Талије, а да се на споменику племених прте кнеза оснивача не развуку на жалостан осмејац, и из камених усана да не зајекну

тужне речи: „Тако ли ми чувасте моје мезимче?“ Што рекох за оба позоришта, не рекох с намером, да икога вређам и икога уздижем. Једна смо крв, једне су нам и мане и врлине.

Туђински притисак беше онде покретач мном племенитом делу; а ми благосиљајмо боѓа, што смо своји, што је на нашој пирамиди од врха па до доле све наше, и учинимо својом вољом, што они тамо из морања чине, учинимо више него они, јер можемо!“

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Невозни“), шаљива игра у три чина, написао Викторијен Сарду, с француског, приказана је на нашој позорници 25. марта ове године.

Први пут! Како је мила та реч свакој публици! Али славна публика, да ти знаш, како је та реч ужасна сваком извештачу, ти би се смиловала те не би толико жељела све нове и нове комаде. Шта ће да ради сиромах извештачу? Ако ће да вам приповеди, шта се забива у „невозним“, биће вама, који сте их видели и ради којих се и да више пише извештај, досадам. Али по несрети може овај лист имати и опасних читалача, који не седе ни у Новом Саду, ни у Београду, који пису могли тако често отпаришвати у Беч и завиришвати му у „бураг (Burg)“ који и ако су бивали у Пешти, не знају мађарски, те пису гледали „пемзети синхаза“ ни у сјају погдашице му славе ни у мраку скорашњег му опадања. Ради таке браће не може се извештачу на ипо, а ви, који сте видели и чули, прескочите ово правило, што сада долази.

Бержерен (Рашнић) и Тирје (Зорић) главничари (главничаре?) и Марто (Суботић) кућегазда, та тројица су иервозни; српски јевић на срећу не познаје те речи, јер народ не познаје те болести; од прилике ће рећи, осетљиви, муванији. Луција, ћеј мартољева (Л. Хадријана), Марија, подвојче му (Ј. Сајевића), Тирјерова жена (Ј. Поповићева) и Пласида, мартољева гвоздарница (Ј. Маринковића) имају с њима сто невоља и беда. Чим ко ширине појем по таљиру, чим шушице листом у књижи, чим из нечада мало захути вратима, болеснике спонапада мужи и травинка. Лечинци не могу да их излече, али подувати се тога синопац мартољев, Цезар (А. Сајевић); тим обе и да заслужи руку мартијину, коју проси неспретни, али и лаком Тибурсије (Педељковић), по више рад, изгледа на мираз, који се чува у једном ковчежићу, што су у њега спуштала сва три первозна пријатеља по један франак па дај још од најрашијег делишства јој поуздјамој погодби. Џевар поје у свом лочењу путем хомеопатским: лечи их олим, што се чини као да баш изазива болест: лупом, грдијом, исовком, отвореним укором опога што њemu није болест, већ шуко пренемагање. У томе га помаже и тирјеров син Луј (Марковић), који проси Луцију. Но тим опасним начином раздраже оних болеснике

тако, да Марто већ обећа Марију Тибурсијеру. Дође већ и бележник рад брачног уговора, само још да се отвори ковчежић, да се види младин мираж. Кад тамо, али ковчежић — празан. Јер первозна браћа уједно су и тврдице, те један другог тео да превари. Тибурсије одмах одустане, Цезар добије Марију, Луј Луцију, первозни се освесте и комедија се докона.

Ми „невозним“ не проричемо дугатке будућности на српској позорници. Наша публика не зна, шта је первозност; а шаљива игра, која шиба друштвени пакав порок, друштвену слабост, које нема у гледалаца, којима се комад приказује, таља шаљива игра не може захватити корена у такој публици. На послетку нике ни штета; није нам жао ни једне појаве, ни једне замисли, ни једног облика, ма да им приказјемо фотографску верност. Само би се тако могао наставити већ „невозним“, кад би се прерадили, те да престану бити „невозни“, већ да се радња и заплет сав прикупши око лукавог тврдовања и ковчежића.

Што се тиче приказивања, морамо признати свој тројици „невозних“, па име Суботићу, да су срећно решили свој задатак. Али особито нас је занимао тог вечера Педељковић, у кога је комика била у толико од већег успеха, што га је публика испаче вична гледати у са свим противним улогама. И сајевићев Цезар је испунio своје место. Женске су улоге у „невозним“ тако пешнатне; да ипак имали икаде пазити на њих, те сад немамо маха и оцењивати их.

—3—

ИЗВОДИ ПОЗОРИШТЕ.

* (Народно позориште у Београду.) У народном позоришту у Београду одређен је за месец април овај ред позорниших представа: У петаку 1. априла: „Маркова сабља“. — У понедељак 9. априла: „Расникућа“. — У уторак 10. априла: „Границари“. — У петак 13. априла: „Очајник“ (нов. комад). — У петак 15. април по други пут: „Очајник“. — У уторак 17. априла: „Адријана Лекуврерова“. — У понедељак 23. априла: „Добрила и Миленко“. — У среду 25. априла: „Доброретница“ (нов.). — У петак 27. априла: „Дон Карло“ (нов.). — У петак 29. априла: „Мак-свел“. — Замена „Мамица“. — „Пријатељи“. — „Избирачица.“

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНЕ ПРЕДСТАВА

48. ПРЕДСТАВА

— именем Константина отца и брата отца и
имени матери и сына моего У НОВОМЕ САДУ У У-
сина в Альбоме Юрия отца и брата моего
Сергея У НОВОЙ ПОЗОРЬ

T A M H I I A

У среду 4. априла по други пут: „ЛОВУДСКА СИРОТИЦА.“ Драма у 4 раздела, од Ш. Бирхофај-
м, трансцен. аутор „Линденберг“ и „Ферове“, превео А. Мандровић.

Улазнице се продавају у писарници позоришној (станку матичином) од 9—12 пре подне и од 3—5

Поједињи бројеви овога листа продају се обдан по 5 новч. у вр. у српској народној задружној штампарији, у говоришној писарници и увече на каси.

Од „Зборника позоришних дела“ изашло је досад шест свезака. У првој је „Свесци“ „Школски надзорник“, у другој „Шаран“, у трећој „Честитам“ и „Француско-пруски рат“, у четвртој „Краљева сеја“ у петој „Максим Црнојевић“, а у шестој „Избирачица“. Прве две свеске стоје 20 новч., трећа и шеста 30 новч., четврта 50 новч., а пета 40 новч. а. вр.

ПОЧЕТАК У 7 И ПО А СВРШЕТАК У 10 САХАТА

О, ПОЗОРИШТЕ.